Valtioneuvoston puolustusselonteko 3/2017 vp; Asevelvollisuuden kehittäminen

1 Suomalainen asevelvollisuus -raportti (2010), suositusten toimeenpano

Raportissa määritettiin kehittämiskohteita, joita parantamalla asevelvollisuus olisi parempi puolustuskyvylle, yhteiskunnalle sekä yksilön motivaatiolle, ja jotka esiin nostamalla taattaisiin asevelvollisuuden yhteiskunnallinen arvostus, houkuttelevuus ja kilpailukyky. Raportissa kuvattu parantaminen on toteutettu joko sellaisenaan tai ajan vaatimalla tavalla muutettuna lähes 100%:sti.

Toteuttamatta on lähinnä muiden hallinnonalojen vastuulle kuuluvia parannuskohteita, kuten varusmiespalvelusajan mahdollinen huomioon ottaminen eläkkeen määräytymisessä sekä mahdolliseen kotiuttamisrahaan liittyvät toimenpiteet, jotka kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle.

Asevelvollisten taloudellista ja sosiaalista asemaa on pyritty kehittämään pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Asevelvollisten etuuksien kehittämistä koordinoi puolustusministeriön poikkihallinnollinen yhteistyöfoorumi, joka on toiminnassaan systemaattisesti korostanut asevelvollisten taloudellisten ja sosiaalisten etujen parantamisen sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa (työelämä, opinnot) arvostamisen merkitystä. Puolustusministeriön tavoitteena on, että viimeistään seuraavien hallitusneuvottelujen yhteydessä voitaisiin sopia sotilasavustuksen kehittämisestä kokonaisuutena Kelan ”Kehittämissalkku 2015” -asiakirjan pohjalta. Muun muassa eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksessä 10.6.2016 käsityksenään todennut, että kehittämissalkussa esitetyt asumistukea, sotilasavustuksen takautuvaa myöntämistä, avustuksen saajan tulojen suojaosaa sekä kotivakuutusta ja yrittäjien ja maatalousyrittäjien työtuloa koskevat näkökohdat poistaisivat toteutuessaan eroja sotilasavustuksen ja muiden avustusten välillä ja näin edistäisivät yhdenvertaisuuden toteutumista.

2 Asevelvollisuus eräissä muissa maissa

Ruotsin hallitus päätti maaliskuun alussa asevelvollisuuden rajoitetusta palauttamisesta. Ratkaisu tarkoittaa sitä, että tulevana kesänä kutsuntoihin kutsutaan noin 13000 nuorta, joista noin 4000 valitaan ensi vuonna alkavaan peruskoulutukseen. Kutsu perustuu verkossa täytettävään lomakkeeseen, jossa kaikki 18-vuotiaat ruotsalaisnuoret kertovat tietoja itsestään ja ilmaisevat mahdollisen halukkuutensa maanpuolustukseen. Kutsunnat koskevat sekä miehiä että naisia. Asepalveluksen kesto on alkuun 11 kuukautta. Ruotsin puolustusvoimien mukaan tavoitteena on houkutella asevelvollisia jäämään puolustusvoimien palvelukseen sen jälkeenkin. Lisäksi Ruotsi on valmis nostamaan palvelukseen otettavien määrää maailmantilanteen mukaan. Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun mukaan maan pitäisi kouluttaa huomattavasti enemmän asevelvollisia kuin kaavaillut 4000 vuodessa. Puolustusvoimilla ei kuitenkaan ole kouluttajia tai tiloja suuremman määrän kouluttamiseen. Asepalveluksen oltua jäädytettynä vuodesta 2009 alkaen, Ruotsi sai pelkkään vapaaehtoisuuteen perustuen vuosittain asepalvelukseen noin 2500 nuorta.

Liettuassa asevelvollisuus päätettiin palauttaa määräaikaisena vuonna 2015, mutta heti seuraavana vuonna velvollisuus palautettiin pysyvästi. Aiemmin Liettuassa oli käytössä asevelvollisuus, mutta se lakkautettiin vuonna 2009. Palvelukseen kutsutaan vuosittain noin 3500 miestä yhdeksän kuukautta kestävään koulutukseen.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

Latvialla sen sijaan ei ole aikeita palata asevelvollisuusarmeijaan. Latviassa tutkitaan mahdollisuutta käyttää tarpeen vaatiessa reservissä olevia sotilaita sekä kodinturvajoukkojen vahvistamista. Latviassa asevelvollisuusarmeija lakkautettiin vuonna 2006. Latvian asevoimien reservissä on vain noin 11 000 miestä. Virossa vastaava luku on yli kahdensadan tuhannen ja Liettuassa noin 80 000. Latvia käyttää puolustukseen alle prosentin bruttokansantuotteesta, kun Naton suositus jäsenmailleen on 2%. Venäläisvähemmistö on Latviassa Baltian maiden suurin.

3 Puolustusselonteko 2017; Asevelvollisuuden kehittäminen

Maanpuolustus ja sodan ajan joukot perustuvat yleiseen asevelvollisuuteen ja koko palveluskelpoisen miesikäluokan kouluttamiseen. Kutsunnoissa tavoitetaan edelleen lähes 99 prosenttia miespuolisesta ikäluokasta. Kutsunnoista palvelukseen määrättyjen kehitys on ollut hitaasti laskeva ollen viimeisimmässä kutsunnassa syksyllä 2016 (1998 syntynyt ikäluokka) 75,7 prosenttia.

Vastaavasti kokonaispoistuma palvelukseen määrätyistä kutsunnan jälkeen ja palveluksessa on hiljalleen saavuttanut noin 20 prosentin tason (1986 syntynyt ikäluokka). Tämän osalta on nähtävissä kuitenkin tasaantumista noin 17 prosentin tasolle 2020-luvulle siirryttäessä.

Kehityskulun jatkuminen johtaisi siihen, että 2020-luvun alkupuoliskolla varusmiespalveluksen suorittaneiden osuus ikäluokasta olisi noin 65 prosentin tasolla ja määrällisesti päädyttäisiin 2020-luvun jälkipuoliskolla ikäluokittain noin 20 000 koulutetun tasolle.

Puolustusvoimien sodan ajan joukkojen tarpeisiin tämä lienee riittävä taso, mutta yleisen asevelvollisuuden turvaamisen kannalta kehitystä on seurattava ja etsittävä uusia keinoja kehityssuunnan vakauttamiseksi ja kääntämiseksi. Asevelvollisuuden yleisen hyväksyttävyyden kannalta rajana voidaan pitää varusmiespalveluksen suorittaneiden 65 prosentin osuutta ikäluokittain.

Kutsuntoja edeltävä 1-2 vuoden aika, kutsunnat ja niiden jälkeinen aika ennen palvelukseen astumista muodostavat ajanjakson jona aikana pyritään lisäämään asevelvollisten tietoja palveluksesta käyttämällä entistä enemmän hyväksi niitä verkko- ja muita foorumeita, joissa nuoret on tavoitettavissa. Yhteistyössä kuntien nuorisotyöntekijöiden kanssa kehitetään hankkeita, joilla asepalvelus ja puolustusvoimat tehdään tutuksi nuorille. Vuorovaikutuksen tavoitteena on, että puolustusvoimilla on asevelvollisten osaamisesta, terveydentilasta ja palveluskelpoisuudesta nykyistä parempi käsitys jo ennen palveluksen aloittamista ja asevelvollisilla on palveluksen alkaessa sopeutumista ja palvelusmotivaatiota tukevat tiedot palveluksen ja koulutuksen järjestelyistä.

Asevelvollisten koulutuksen korkean laadun ylläpitäminen edellyttää kouluttajaresurssien riittävyyden turvaamista ja nykyaikaisten verkko-, virtuaali- ja simulointijärjestelmien käytön lisäämistä. Verkkopalveluita kehitetään tukemaan palveluksen suorittamista, auttamaan palveluksen ongelmatilanteissa ja turvaamaan asevelvollisten ja heidän läheistensä sosiaalis-taloudellista asemaa palveluksen aikana ja tarvittaessa vielä palveluksen päätyttyäkin. Digitalisaatiolla on pystyttävä leikkaamaan myös koulutuskustannusten nousua.

Kutsuntojen laajentaminen kaikkia naisia koskevaksi ei ole puolustushallinnon tavoite. Hakijamäärän kasvu naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen osoittaa, että nykynuoriso tavoitetaan ja tietoa heille voidaan antaa muuten kuin kokoon kutsumalla.

Selonteon mukaisesti tällä vuosikymmenellä puolustusvoimien kehittämisen painopiste on maavoimissa ja erityisesti välittömän valmiuden joukoissa. Maavoimien välittömästi käyttöön saatavilla valmiusosastoilla ja valmiusyksiköillä vastataan nopeassa tilannekehityksessä vaativiin virka-aputehtäviin, puolustusvoimien omien ja yhteiskunnan kriittisten kohteiden suojaamiseen sekä sotilaallisen voiman käytöllä uhkaamiseen. Kriisin alkuvaiheessa korostuu palkatun henkilöstön sekä varusmiesten käyttö.

Jotta koulutettuja ja riittävän osaamisen omaavia varusmiehiä olisi jatkuvasti käytettävissä valmiusyksiköihin, saapumiserien vuosittainen määrä ja palvelukseen astumisen ajankohdat vaativat tarkastelua. Suunnittelun lähtökohtana ovat puolustusvoimien valmiuden tarpeet. Asepalveluksen ja opintojen yhteensovittaminen otetaan suunnittelussa huomioon. Yhteensovittamisen kannalta puolustusministeriö pitää palvelukseen astumisajankohtien muuttamista merkittävämpänä opetus- ja kulttuuriministeriön hanketta, jossa henkilökohtaisen opintosuunnitelman avulla nuoret voivat aloittaa tai jatkaa opintojaan kesken lukuvuoden tai -kauden.

4 Asevelvollisuus sekä koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret (NEET)

Hallitus päätti strategiaistunnossaan 7. marraskuuta 2016 valmistella puolivälitarkastelua varten toimintaohjelman, joilla voidaan vähentää koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten (NEET) määrää, ennaltaehkäistä syrjäytymistä, vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja edistää nuorten työllistymistä. Hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena on myös työllisyysasteen nostaminen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Toimenpide-ehdotusten valmisteluun osallistuu muun muassa puolustusministeriö.

Tarkasteltaessa asevelvollisten poistumaa kutsunnoissa, kutsuntojen jälkeen ja palveluksessa, löydettiin kuntakohtaisessa tarkastelussa merkittävää vaihtelua; ikäluokan 1996 kutsunnoissa vapautettujen (C+E) osuus oli pienin Lapissa Rovaniemellä (12 %) ja Uudellamaalla Helsingissä (13,8 %); suurin Pirkanmaalla Tampereella (24,3%) ja Keski-Suomessa Jyväskylässä (22,6%). Kun tarkastelua laajennettiin väestötasolle vertaamalla vuosien 2013–2014 kutsuntatilastoja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) väestön sairastavuutta maan eri osissa kuvaavaan aineistoon, niin korrelaatiota löydettiin; Suomi jakaantuu jyrkästi – Itä- ja Pohjois-Suomessa sairastetaan enemmän ja tälläkin on oma vaikutuksensa varusmiespalveluksen suorittaneiden määrään.

Puolustusministeriön mielestä toimenpiteet poistuman pienentämiseksi ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ovat yhteen sovitettavissa. Palveluskelpoisuuden rajan lieventäminen mahdollistaa B-palvelusluokassa palvelevien täysimääräisen hyödyntämisen joukkotuotannossa. Samoin joukkotuotannossa voidaan ottaa huomioon toimintakyvyltään myös hieman vaatimattomampi aines osana niin sanottua sopeuttavaa koulutusta esimerkiksi suojausyksiköissä. Esimerkiksi vuoden 2016 kutsunnassa 506 henkilön palveluksen aloittamista siirrettiin 1-3 vuodella ylipainoon yhdistyvän huonon toimintakyvyn takia.

Sopeuttava koulutus lisää koulutusryhmien määrää, joka puolestaan edellyttää kouluttajien määrän lisäämistä. Puolustusministeriö on jo aiemmin esittänyt lisärahoitusta sopimussotilaiden määrän lisäämiseksi osana nuorten työllisyyttä lisääviä toimia. Niin sopimussotilaiden palkkaaminen, poistuman pienentämiseen tähtäävät toimenpiteet kuin muiden hallinnonalojen toimet voidaan tarvittaessa kohdentaa painopisteisesti Itä- ja Pohjois-Suomeen ja paikallisesti niihin kuntiin, joiden alueella poistuma, nuorten terveysongelmat tai syrjäytyminen työn ja koulutuksen ulkopuolelle ovat tilastojen mukaan valtakunnallisesti suurinta.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi